

Archiv obce Loza

1929–1944 (1955)

Inventář

EL NAD č.: 113

AP č.: 215

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Plasy 2009

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce fondu	3
II. Vývoj a dějiny fondu	6
III. Archivní charakteristika fondu	6
IV. Stručný rozbor obsahu fondu	6
V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky	6

Přílohy:

Příloha č. 1: Seznam použitých pramenů a literatury	7
Příloha č. 2: Seznam použitých zkratk	9

Inventární seznam	10
--------------------------	----

Tiráž	12
--------------	----

I. Vývoj původce fondu

Správa nad vesnickým obyvatelstvem spočívala do roku 1850 v rukou vrchnosti. V roce 1848 došlo ke zrušení poddanství, a tím i patrimoniální (vrchnostenské) správy, která pokračovala ve své úřední činnosti ještě po přechodnou dobu do roku 1850. Místo vrchnostenských panství se tak staly základem správy místní obce, a to na základě Stadionova prozatímního obecního zřízení č. 170 ze dne 20. března 1849, které stanovilo jako nejnižší články územní samosprávy obce. Vycházelo se hlavně z josefínských katastrálních obcí, s tím rozdílem, že sídliště se mělo stát buď obcí, anebo součástí obce jako tzv. osada.

V každé obci byly zřízeny dva orgány – obecní výbor (volený na tři roky) a obecní představenstvo. Obecní výbor byl kolegiální orgán, rozhodující většinou hlasů. Měl usnášecí a dozorčí moc a ze svého středu si volil obecní představenstvo, složené z obecního představeného – starosty, jenž prováděl usnesení obecního výboru, a alespoň dvou radních.

Činnost obecní samosprávy byla zahájena v roce 1850, když začaly fungovat i nově zřízené státní politické úřady. Po pádu absolutismu a vydání Říjnového diplomu byl roku 1862 vydán rámcový říšský obecní zákoník, který měl v některých svých ustanoveních přímou platnost, zatímco jiné jeho předpisy byly realizovatelné prostřednictvím zemských prováděcích zákonů. V roce 1863 vešlo v platnost obecní zřízení a řád volební pro Slezsko a v roce 1864 i pro Moravu a Čechy. Tato zřízení se vztahovala na všechny obce s výjimkou statutárních měst a v mnohém navazovala na Stadionovo prozatímní obecní zřízení. Podrobněji rozváděla ustanovení o místní obci a její působnosti (samostatné a přenesené), o osobách v obci, o působení obecního výboru, představenstva, o dohledu nad obcí, o spojení obcí, o hospodářství obecním atd.

Po vzniku ČSR bylo nutné novelizovat ustanovení o volebním řádu i o obecním zřízení, což se stalo zákony č. 75/1919 Sb. a č. 76/1919 Sb. Podle novely stálo v čele obce obecní zastupitelstvo (dřívější obecní výbor), které si ze svého středu volilo obecní radu (dřívější obecní představenstvo), tvořenou starostou a radními. Kromě toho byly v obcích zřizovány obecní komise, z nichž komise finanční a letopisecká byly ustavovány obligatorně, založení jiných komisí záviselo na rozhodnutí zastupitelstva. Nově zavedenou institucí se stal také obecní trestní senát, složený ze starosty a dvou členů obecní rady, který vykonával trestní působnost obce. Pokud zemský úřad rozpustil obecní zastupitelstvo, bylo povinností příslušného okresního úřadu stanovit pro obec přechodný orgán, a to vládního komisaře nebo správní komisi. Mimořádný orgán pak vedl správu obce až do volby nového obecního zastupitelstva.

Pravomoce obecní samosprávy však byly po roce 1918 postupně omezovány posilováním vlivu státních úřadů, což pokračovalo i v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Volby do zastupitelstev se od roku 1938 nekonaly a uvolněná místa byla obsazována kandidáty, které schvaloval úřad německého oberlandráta. Volba starostů byla potvrzována říšským protektorem, později rovněž oberlandráty, a orgány německé moci měly rozhodující slovo i v záležitostech schvalování dosazených vládních komisařů, členů zastupitelstev nebo obecních správních komisí. Na základě vládního nařízení č. 4 ze dne 5. května 1945 obecní úřady zanikly a byly nahrazeny místními národními výbory.

Obec Loza leží 11 km jihovýchodně od Manětína na stejnojmenném katastrálním území v nadmořské výšce 445 m. Název obce je odvozován od vrbového či vinného proutí, popř. drobného porostu.

Nejstarší zmínka o vsi pochází z roku 1216, kdy je v souvislosti s prodejem dvora Nynice uváděn na plaské listině jako svědek Ctibor z Lozy. Po roce 1370 přešla do majetku pánů ze Žilova, ale přibližně o deset let později ji získali Otk a Jan Mimoně, bratři z Rabštejna. Jan nechal kolem roku 1385 nad vsí vystavět kostel Nejsvětější Trojice. Během husitských válek byla ves zpustošena a kostel i tvrz pobořena. Poté se Loza stala součástí bělského panství Burjana Bohatého z Gutštejna. Při jeho prodeji v roce 1659 se ve vsi nacházelo 11 stavení, včetně pustého Špičkovského mlýna, jehož se ujal bělský hejtman Matyáš Poberle Českobrodský. Část Lozy zůstala rodu Vřesovců a část

koupil Aleš Ferdinand z Mitrovic, který svůj díl už roku 1663 prodal Rudolfovi, hraběti Lažanskému. Dle tereziánského katastru žilo v Loze 9 hospodářů, jeden kovář v obecní kovárně a židovská rodina, obchodující s plátnem a různým zbožím. Kromě toho se zde ještě nacházel panský hostinec.

Před zánikem patrimoniální správy zůstávala Loza stále rozdělena mezi dva majitele. Jedna část vsi patřila k manětínskému panství hrabat Lažanských a druhá k plaskému panství Klementa Václava Lothara Metternich-Winneburga. V novém územněsprávním členění v letech 1850–1945 spadala obec do kraje Plzeňského a soudního okresu Manětín v politickém okrese Kralovickém. V roce 1857 máme doloženo, že místní obec Loza zahrnovala dvě katastrální obce, a sice Lozu a Mrtník, ale na základě vyhlášení c. k. místodržitele pro Čechy došlo v roce 1878 k jejímu rozdělení ve dvě místní obce – Lozu a Mrtník.

Fara a škola pro obec se nacházela v Dolní Bělé, stejně tak poštovní úřad a četnická stanice. Nejbližší železniční stanice byla umístěna v Kaznějově na trati plzeňsko-březenské. V roce 1924 bylo zavedeno autobusové spojení na trase Plzeň – Manětín. V Loze se sbíhaly silnice z pěti stran – od Plzně, Města Touškova, Dolní Bělé, Manětína a Kaznějova. Elektrizace obce proběhla asi někdy v první polovině 30. let.

Loza byla převážně zemědělskou obcí s českým obyvatelstvem. V posledních desetiletích 19. století však přibývalo obyvatel pracujících v nýřanských uhelných dolech, později v továrnách v Horní Bříze a Kaznějově. Někteří z nich se organizovali v místní Dělnické tělocvičné jednotě, založené v roce 1912, nebo v odbočce sociálně demokratické strany, ustavené někdy po roce 1918. Zdejší drobní zemědělci se zase od roku 1912 sdružovali ve Svazu domkářů a maloročníků. Nejstarším spolkem byl sbor dobrovolných hasičů, jenž vznikl v roce 1910. Před rokem 1918 máme vedle DTJ doložen ještě jeden tělovýchovný spolek, a to Sokol.

Z řemesel bylo v obci zastoupeno kovářství, obuvnictví, sedlářství či tesařství a po roce 1918 přibyla výroba dřevěného uhlí, krejčovství, řeznictví, obchod se smíšeným zbožím nebo klempířství. Dařilo se i živnosti hostinské. Již roku 1757 prodala Marie Gabriela Lažanská Františku Engelthalerovi panský hostinec, který až do vystavění železnice přes Kaznějov fungoval jako zájezdní pro povozníky a formany. Vedle něj zde byl po vzniku ČSR ještě v provozu hostinec Jana Drofy.

Podle sčítacích operátů z let 1880 a 1890 zastávali tehdy funkci starosty Martin Hellůs a Josef Burda. V období samostatného československého státu pak vykonávali tento úřad František Vopat a Antonín Šafr. Víme, že kromě finanční komise byla založena letopisecká komise a psaním kroniky obce byl v roce 1924 pověřen Karel Jindra.

Činnost Obecního úřadu v Loze byla ukončena v roce 1945 ustavením místního národního výboru.

Počet obyvatel a počet domů

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1850	410	neuvedeno
1869	511	52
1880	328	43
1890	372	44
1900	357	49
1910	357	46
1921	367	51
1930	378	62

Seznam doložených starostů

Martin Hellůs	1880
Josef Burda	1890
František Vopat	1923, 1932
Antonín Šafr	1932–1934, 1940
František Jícha	1940

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Fond Archiv obce Loza 1929–1944 (1955) tvoří archiválie vzniklé z činnosti Obecního úřadu v Loze. Dochovala se 1 úřední kniha, 3 podací protokoly a 1 karton spisového materiálu. Z této písemné dokumentace není zřejmé, kde a jakým způsobem byla v době existence obecního úřadu ukládána.

Dne 20. října 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na MNV v Loze a vybraný materiál vzniklý z činnosti obecního úřadu převzal do okresního archivu. K jeho zapsání do knihy přírůstků došlo až v roce 1996 pod číslem 976.

V protokolu z roku 1954 je dále uvedeno, že první kronika byla za okupace Němci zabavena a nevrácena. Druhá pamětní kniha vedená od roku 1924 zůstala uložena na MNV v Loze a do okresního archivu nebyla nikdy předána. V době zpracovávání fondu AO Loza byla však i tato kronika neznámá.

III. Archivní charakteristika fondu

Původcem archivního fondu AO Loza 1929–1944 (1955) je Obecní úřad Loza. Pořádání a inventarizace proběhly na základě metodického pokynu Archivní správy MV (Metodický návod na pořádání a inventarizaci archivních fondů Archiv obce, Archivní správa MV v Praze dne 31. ledna 2000, čj. AS/1-284/2000).

V roce 1954 provedl okresní archivář Jaroslav Vavřík prohlídku a skartaci písemností na MNV v Loze. Převzaté písemnosti obecního úřadu pak v roce 1956 hrubě uspořádal.

V průběhu inventarizace nebyla provedena vnitřní skartace. Posteriora v archivním fondu tvoří jen několik poznámek z roku 1955 zanesených v parcelním protokolu. Celkový rozsah archivního fondu činí 0,19 bm. Všechny archiválie byly zařazeny do II. kategorie.

Písemnosti jsou až na některé dvojjazyčné německo-české tiskopisy psané česky a v době zpracování archivního fondu se nacházely v dobrém stavu, nevyžadujícím restaurátorský ani konzervátorský zásah.

IV. Stručný rozbor obsahu fondu

Dochované archiválie AO Loza poskytují jen torzovité informace o činnosti obecního úřadu a o politických, hospodářských a společenských poměrech v obci. Z archiválií lze získat některé dílčí informace o hospodaření obce, jejím nemovitém majetku či o fungování obecního úřadu ve 30. a 40. letech 20. století.

V. Záznam o uspořádání fondu a zpracování archivní pomůcky

Fond Archiv obce Loza 1929–1944 (1955) uspořádala Kateřina Nová a inventář v únoru 2009 zpracovala Zuzana Kliková ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích. Čistopis pomůcky v září 2009 vyhotovila Zuzana Kliková.

V Plasích 18. září 2009

Kateřina Nová, Zuzana Kliková

Seznam použitých pramenů a literatury

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Okresní úřad Kralovice 1850–1945 (1948), sčítací operáty 1880 – Loza, inv. č. 781, sčítací operáty 1890 – Loza, inv. č. 863, Loza – inv. č. 338.

Amtliches deutsches Ortsbuch für das Protektorat Böhmen und Mähren. Prag, 1940.

Bukačová, I. – Fák, J. a kol. *Severní Plzeňsko II. Historicko-turistický průvodce č. 7*. Plzeň, 1997.

Dundera, J. A. *Království české statisticky-polohopisně popsané. I. díl – Kraj plzeňský*. Praha, 1845.

Dyk, J. *Popis politického okresu Kralovického*. Praha, 1886.

Fák, J. (red.). *Historie ochotnického divadla na severním Plzeňsku*. Plzeň, 2006.

Flögel, J. *Praktická příručka pro obecní a okresní funkcionáře*. Praha, 1933.

Hledíková, Z. – Janák, J. – Dobeš, J. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*. Jihlava, 2005.

Chytil, A. *Chytilův místopis Československé republiky*. Praha, 1931.

Kočka, V. *Dějiny politického okresu Kralovického*. Kralovice, 1930.

Kotyška, V. *Úplný místopisný slovník Království českého*. Praha, 1895.

Nováková, B. a kol. *Zeměpisný lexikon ČR. Obce a sídla A–M*. Praha, 1991.

Palacký, F. *Podrobný popis Království českého*. Praha, 1848.

Profous, A. *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. I. díl – A–H*. Praha, 1954.

Reichsgesetzblatt, 1849.

Reichsgesetzblatt, 1862, Teil IV., (Nr. 13, 5. 3.).

Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850–1970. Praha, 1970.

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1919 (částka 16., 31. 1. a 7. 2.).

Sbírka zákonů a nařízení státu československého, 1945 (částka 3., 5. 5.).

Schwarz, F. *Výklad zákona obecního: zřízení obecní a řád volení v obcích*. Praha, 1898.

Seznam míst v království českém. Praha, 1872.

- Seznam míst v království českém.* Praha, 1886.
- Seznam míst v království českém.* Praha, 1893.
- Seznam míst v království českém.* Praha, 1907.
- Seznam míst v království českém.* Praha, 1913.
- Sklenář, J. *Obchod – průmysl, řemesla a živnosti na Kralovicku a Manětínsku.* Čistá, 2003.
- Sklenář, J. *Voda – mlýny a mlynáři na Kralovicku a Manětínsku.* Čistá, 1997.
- Statistický lexikon obcí v Čechách.* Praha, 1924.
- Statistický lexikon obcí v Zemi české.* Praha, 1934.
- Sýkora, M. – Drozda, R. *1873–2003. Plzeňsko-březenská dráha 130 let.* 2003.
- Tereziánský katastr český.* Praha, 1964.
- Verzeichniss der Orts-Gemeinden im Königreiche Böhmen.* Prag, 1861.
- Zákoník zemský království Českého, 1879 (částka III., 19. 3.).*
- Zetek, F. J. *Popis politického okresu Kralovického.* Kralovice, 1932.
- Zevrubný popis rozdělení země království Českého.* Praha, 1854.

Seznam použitých zkratk

AO	Archiv obce
ČSR	Československá republika
DTJ	Dělnická tělocvičná jednota
MNV	Místní národní výbor
MV	Ministerstvo vnitra

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Č. ev. jednotky
I. Knihy			
1	Parcelní protokol	1942 (1955)	K 1
II. Spisový materiál			
1. Registrurní pomůcky			
2	Podací protokol (23. 10. 1933–24. 1. 1940)	1933–1940	R 1
3	Podací protokol (23. 1. 1940–4. 1. 1943)	1940–1943	R 2
4	Podací protokol (4. 1. 1943–27. 7. 1944)	1943–1944	R 3
2. Spisy			
5	Domovské záležitosti	1943	N 1
6	Pronájem obecních pozemků	1943	N 1
7	Elektrifikace obce	1929–1941	N 1
8	Zemědělství	1940–1942	N 1

Název archivní pomůcky:	Archiv obce Loza
Značka fondu:	AO Loza
Časový rozsah:	1929–1944 (1955)
Počet evidenčních jednotek:	5 (1 úřední kniha, 3 podací protokoly a 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	8
Rozsah v bm:	0,19 bm (úřední knihy – 0,01 bm, podací protokoly – 0,07 bm, karton – 0,11 bm)
Stav ke dni:	18. 9. 2009
Zpracovatelé archivního fondu:	Kateřina Nová, Zuzana Kliková
Zpracovatel archivní pomůcky:	Zuzana Kliková
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválila:	Martina Matušková

dne 18. 9. 2009 – č. j. SOAP/060-483/2009